

معرفی های گزارشی

◀ فقه و حقوق

◊ تحریر تحریر الوسيله

علی مشکینی، تحقیق سید مرتضی سید ابراهیمی، دارالحدیث، ۱۳۸۷، ۳۴۸ ص. کتاب تحریر الوسيله تألیف امام خمینی (ره) در دو جلد مجموعه کاملی از مسائل فقهی را در خود جای داده است. کتاب تحریر الوسيله آیه الله علی مشکینی کوشیده فناوری ایشان را در مسائل پر کاربرد عمومی از قبیل عبادات و معاملات فراهم آورد. علاوه بر آن مباحث قضایی و جزایی اسلام را نیز دربر دارد. از آنجا که تفصیل بسیاری از مسائل مورد ابتلای عموم مردم نیست، آیه الله مشکینی به تلخیص و گلچین مسائل مورد نیاز مردم اقدام کرده است.

ایشان کوشیده ساختار کلی تحریر الوسيله را حفظ نماید، لذا مباحث طهارت تا دیانت در کتاب دیده می شود. این کتاب هم مانند اصل آن به زبان عربی نگاشته شده است. انتخاب نام تحریر تحریر الوسيله هم بر پایه همین کارکرد کتاب بوده که نوعی بازنگری و نگارش جدید کتاب اصلی است.

◀ قرآن و حدیث

◊ فرهنگ نامه مسجد

محمد محمدی ری شهری، با همکاری و ترجمه مرتضی خورش نصیب، سازمان چاپ و نشر دارالحدیث، ۱۳۸۷، قم، ۲۸۰ ص. این کتاب شامل رهنمودهای قرآن و حدیث درباره مساجد است که با نظمی تازه به نوشتار درآمده و با الهام گرفتن از قرآن و احادیث اسلامی در جهت تقویت فرهنگ ساختن مسجد، چگونگی طراحی و معماری آن، احترام به این پایگاه مقدس، رعایت احکام و آداب آن، اهمیت مساجد تاریخی، لزوم هوشیاری در برابر سوء استفاده های سیاسی و اجتماعی از این پایگاه و گسترش فرهنگ حضور عموم مسلمانان و خصوصاً جوانان در مسجد نکات مهم و آموزنده ای را ارائه می نماید.

گفتنی است این مجموعه بخشی از دانشنامه میزان الحکمه است که به دلیل اهمیت موضوع به صورت مستقل ارائه می گردد و حاوی دوازده فصل است؛ فضیلت مسجد، برکت های مسجد، ساختن مسجد، بزرگداشت مسجد،

آبادانی معنوی مسجد، حضور زنان در مسجد، خدمت به مسجد، احکام و آداب مسجد، ویران کردن مسجد، برترین مساجدها، مسجد درون خانه، مسجدهای نکوهش شده.

در پایان کتاب عکس های رنگی برخی از مساجد بزرگ دنیای اسلام چاپ شده است. ◊ حدیث پژوهی

مهدی مهریزی، سازمان چاپ و نشر دارالحدیث، قم، ۱۳۸۶، ۴۰۰ ص (ج ۲). دومین مجلد از کتاب حدیث پژوهی حواری هفده مقاله به قلم مهدی مهریزی است که این مقالات در طی یک دهه (۱۳۷۶-۱۳۸۵) در نشریات گوناگون و در مناسبت های مختلف منتشر شده است. موضوع این مقالات پراکنده است، اما حدیث محور همه آنهاست. همچنین این مقالات در پی پاسخگویی به پرسشی یا طرح دغدغه ای اند این کتاب با تدوین هفده مقاله در این چهار بخش سامان یافته است: کلیات، فقه الحدیث، مطالعه تاریخی، تصحیح و تحقیق.

مقاله های بخش اول (کلیات) بدین شرح است: رابطه قرآن و حدیث، درآمدی بر مطالعات حدیثی خاورشناسان، نگاهی به

جریان‌های حدیثی معاصر اهل سنت. در بخش دوم (فقه الحدیث) دو مقاله می‌خوانید: پیام غدیر: عصمت، حجیت و خلافت عترت؛ نگاهی به احادیث «ان الارض علی الحوت». بخش سوم با عنوان مطالعات تاریخی حاوی این مقالات است: مکتوبات حدیثی ائمه (ع) (تاریخچه و فهرست)، مکتوبات حدیثی ائمه (ع) (بایسته‌های پژوهش)، مصادر رجالی، مراکز حدیثی شیعه (فعالیت‌ها و بایسته‌ها)، اجازه نامه‌ها، فعالیت‌های حدیثی، علامه مجلسی، خاندان خوانساری و ترجمه حدیث، میراث بانان حدیث در ارومیه. مقاله‌های آخرین بخش با عنوان «رساله‌های تصحیح شده» نیز بدین شرح است: شرح حدیث «من عرف نفسه فقد عرف ربه»، شرح حدیث حقیقت، رساله‌ای در معنای حدیث «ما ترددت».

◊ دانشنامه میزان الحکمه

محمد محمدی ری شهری، با همکاری جمعی از پژوهشگران، سازمان چاپ و نشر دار الحدیث، ۱۳۸۶، ۴۴۱ ص (جلد ۹). کتاب دانشنامه میزان الحکمه بر اساس شیوه‌نامه‌های - موضوعی به گزارش آیات قرآن کریم و احادیث مرتبط با موضوعات گوناگون پرداخته است. در واقع این دانشنامه گسترش یافته و تکمیل شده میزان الحکمه است. پیش‌بینی می‌شود این مجموعه بالغ بر پنجاه جلد گردد. این دانشنامه با استناد به آیات قرآن کریم و روایات معصومان (ع) به توضیح و تبیین موضوعات، مفاهیم و مداخل‌های دینی می‌پردازد که از جهت موضوعی از دامنه گسترده‌ای برخوردار است و مفاهیم دینی، اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را پوشش می‌دهد. ذیل هر موضوع (مدخل)، شناسه‌ها و زیر شاخه‌های متعددی است که به صورت

منطقی طبقه‌بندی شده و آیات و روایات آنها گزارش شده است. در پاورقی نیز مآخذ بر اساس میزان اعتبار و سندیت رده‌بندی شده است. همچنین در ذکر منابع روایی شیعه و اهل سنت این گونه عمل گردیده که ابتدا منابع شیعی و سپس منابع روایی اهل سنت آمده و از خلط منابع جلوگیری شده است. جلد نهم این دانش‌نامه مشتمل بر چهار عنوان است: انس، انسان، درنگ و ورزیدن، آسیب. بخش اول این کتاب با عنوان «انس» در چهار فصل تبیین گردیده است: انس با مردم، آنچه شایسته انس گرفتن است، آنچه شایسته انس گرفتن نیست. بخش دوم با عنوان «انسان» حاوی نه فصل است: تعریف انسان، آفرینش انسان، برتری‌های انسان، حکمت آفرینش انسان، ویژگی‌های ستودنی انسان، ویژگی‌های نکوهیده انسان، پایه‌های کمال انسان، آسیب‌های انسانیت، انسان کامل. «درنگ و ورزیدن» عنوان بخش سوم است که در چهار فصل به این موضوع می‌پردازد: ارزش درنگ و ورزیدن و تشویق به آن، عوامل درنگ و ورزیدن، آثار درنگ و ورزیدن، درنگ‌های ناپسند. بخش آخر این کتاب با عنوان «آسیب» حاوی این مطالب است: درهم‌تنیده بودن آسیب‌ها با زندگی انسان، آسیب‌های دانش، آسیب‌های خرد، آسیب‌های دانشمندان، آسیب‌های دین، آسیب‌های اخلاقی، آسیب‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، عوامل پیشگیری از آسیب‌ها.

◊ زبدة الأقوال فی خلاصة الرجال

سید حسین بن کمال الدین ابرز حسینی حلی، تحقیق سید مجتبی صفحی، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۶ ش. موضوع این کتاب - چنانچه از نام آن پیداست - دانش رجسالی و مؤلف آن از

علمای قرن دهم و یازدهم ق و از شاگردان شیخ بهائی بوده است. کتاب در ۲۹ فصل و یک خاتمه تنظیم شده است و مؤلف نام روایان را مطابق با حروف الفبا در ۲۸ فصل مرتب کرده است که هر فصلی مشتمل بر چندین باب در انواع نام‌های روایان است که با هر یک از حروف الفبا شروع شده‌اند، برای مثال فصل اول در حرف همزه است و خود دارای چهارده باب است: آدم، ابان، ابراهیم و فصل ۲۹ کتاب به روایانی اختصاص یافته است که به کنیه اشتهار دارند و خاتمه کتاب نیز مشتمل بر ده فائده از فوائد رجالی است.

مؤلف با آغاز هر باب ابتدا نام روایان فقه و ممدوح امامیه را ذکر کرده است، سپس به ذکر روایانی که با برخی از روایان مزبور در نام و نام پدر مشترک‌اند پرداخته است اهم از آنکه ثقه باشند یا ضعیف و مجهول. وی در ترجمه‌های یک از روایان با استناد به منابع رجالی متقدم، تنها نکات مهمی را که در جرح یا تعدیل و نیز طبقه آنها دخالت دارد، ذکر نموده است و از پرداختن به مسائل دیگری که احیاناً در شرح حال ایشان آمده است، اجتناب کرده است. کتاب در ۵۴۴ صفحه و در قطع وزیری به چاپ رسیده است.

◊ میراث حدیث شیعه

مهدی مهریزی و علی صدراهی خوئی، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۷ (دفعه ۱۷). میراث حدیث شیعه عنوان دو فصل‌نامه تخصصی در حوزه میراث مکتوب حدیثی شیعه است. این نشریه عهده‌دار تحقیق، تصحیح و انتشار رساله‌های کم‌حجم در موضوع متون حدیث و دعا، شرح و ترجمه حدیث و دعا، علوم حدیث، اجازات و شرح حال محدثان و گاهی نیز معرفی نسخه‌های خطی دانش حدیث است. آثاری که در این سلسله دفاتر منتشر

می شود یا تاکنون به چاپ نرسیده یا به شکل تحقیق شده و مطلوب ارائه نشده است. آخرین دفتر این مجموعه حاوی عنوان های زیر است:

«المجالس المختارة من عيون الأخبار فی مناقب الأخیار»، از محمدبن محمد شریف بغدادی (م ۴۸۰ ق). این رساله مشتمل بر سه مجلس از کتاب بغدادی (مناقب پیامبر - صلی الله علیه و آله - فضائل صلوات به آن حضرت، فضائل اهل بیت آن حضرت) است. شایان ذکر است که بخش دیگری از این کتاب مشتمل بر فضائل علی (ع) قبلاً در دفتر هفتم میراث منتشر شده است.

«الشهاب فی الحکم والأداب»، از شیخ یحیی بن عسیرة بحرانی (قرن ۱۰ ق). مؤلف در این کتاب بیشتر از ۱۱۰۰ روایت نبوی را به ترتیب الفبایی با حذف سند تنظیم نموده و در مقدمه به صحت آنها شهادت داده است.

«الأربعون الودعانية»، از ابونصر محمد بن علی مرصلی مشهور به ابن ودعان (م ۴۹۴ ق). چهل خطبه نبوی است که در اینجا همراه با شرح مختصری کهن که بیشتر جنبه لغوی دارد، عرضه شده است. این اربعین با توجه به اینکه مؤلف از قطعات و حکام بوده و مورد توجه بسیاری از دانشمندان بعد از خود قرار گرفته دارای اهمیت زیادی است. کهن ترین نسخه رساله که در تصحیح حاضر استفاده شده است دارای تاریخ تحریر ۶۹۹ ق است.

«احادیث نبوی در متون کهن فارسی»، مجموعه احادیث نبوی و گاهی از ائمه اطهار - علیهم السلام - است که در آثار قدیمی پارسی زبان به کار رفته است. این کتاب به شکل الفبایی مرتب شده و در آن متن ۱۹۱۱ حدیث آمده و نام مصدر و مأخذ روایت نیز ذیل هر کدام آمده است.

بسیاری از این کلمات ممکن است در متون روایی موجود نباشد و صرفاً میان عرفا، متصوفه و ادیبان مطرح بوده است.

«رسالة فی مالم یثبت فیہ حدیث صحیح من الأبواب»، از مسجدالدین محمد بن یعقوب فیروزآبادی (م ۸۱۷ ق). فیروزآبادی در این رساله ۷۷ باب را نام می برد که در آنها به اعتقاد وی حدیث صحیح السندی وجود ندارد. گاهی از میان احادیث این ابواب چند روایت را استثنا کرده است.

«زندگی نامه خودنوشت محمدتقی هروی اصفهانی» (م ۱۲۹۹ ق). وی از دانشمندان قرن سیزدهم است که در بسیاری از علوم اسلامی دستی داشته و آثار حدیثی نیز دارد. او در این رساله شرح حال و آثار خود را آورده است.

«شرح چهار حدیث از اربعین هروی»، از مؤلف پیشین. هروی در اربعین حدیث خود به شرح روایات با استفاده از دیگر احادیث و بیانات دانشمندان از منظر فلسفی پرداخته است. چهار روایت از این اربعین که با پیامبر اکرم مرتبط است، در این دفتر منتشر شده است.

این دفتر از «میراث حدیث شیعه» نیز به کوشش مهدی مهریزی و علی صدرایی خوبی سامان یافته و امور اجرایی آن را مهدی سلیمانی آشتیانی و ویراستاری اش را قاسم شیرجعفری به عهده داشته اند. تحقیق و تصحیح این دفتر را آقایان محمد هادی خالقی، محسن حسین زاده، سید محمدجواد حسینی جلالی، محمدرضا زادهوش، مهدی مهریزی و محمدجواد محمودی انجام داده اند.

◊ نهج الذکر

محمد محمدی ری شهری، با همکاری رسول افقی، ترجمه حمیدرضا شبخی، چاپ اول، ۱۳۸۷، عربی - فارسی، ۴۱ جلد.

کتاب «نهج الذکر» با نظمی تازه و سهل الوصول و درآمدها و تحلیل هایی کارآمد،

در چهار جلد، به جامعه فرهیختگان و تشنگان معارف زلال اسلامی ارائه شده است. در این کتاب افزون بر تبیین مسائل کلی درباره یاد خدا در باب ده عنوان از بارزترین مصادیق «ذکر» در قرآن و احادیث اهل بیت (ع)، به تفصیل، مطالبی ارائه می گردد، این اذکار عبارت اند از: بسمله، تسبیح، تحمید، تهلیل، تکبیر، حوقله، استثناء، استعاذه، استغفار و صلوات بر پیامبر (ص) و اهل بیت ایشان (ع). این مجموعه از ویژگی های ذیل برخوردار است:

۱. احادیثی که از خاندان پیامبر (ص) روایت شده اند، در واقع حدیث پیامبر خدای اند. به همین دلیل در این کتاب از همه احادیث روایت شده از پیامبر (ص) و خاندان او یکسان بهره گرفته شده است.

۲. همه روایات از منابع گوناگون شیعه و اهل سنت استخراج و کامل ترین، موثق ترین و کهن ترین آنها گزینش شده است. از دهها نیز جز در مواردی اندک تنها از ادویه ای بهره گرفته شده است که مستند به پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) هستند.

۳. از آوردن روایات تکراری اجتناب شده است، جز در مواردی که نکته مهمی در تفاوت واژه ها و اصطلاحات نهفته بوده است یا در مواردی که متن حدیث در متون شیعه و اهل سنت تفاوت داشته است یا آنجا که متن حدیث بیش از یک سطر نبوده و مربوط به دو باب بوده است.

۴. در مواردی که متن های رسیده از پیامبر خدا و امامان (ع) متعدد بوده اند، حدیث پیامبر (ص) در متن و نشانی روایات ائمه (ع) با ذکر عنوان و منبع در پانویس آمده است، مگر آنکه حدیث آنان نکته تازه ای داشته باشد که در این صورت آن حدیث نیز در متن آورده می شود.

۵. در هر موضوع پس از ذکر آیات روایات پیشوایان به ترتیب زمانی از پیامبر خدا تا

امام مهدی (ع) آورده می‌شوند، مگر آنکه روایتی در تفسیر آیات یاد شده باشد (که در این صورت، پیش از روایات دیگر می‌آید) یا آنکه تناسب موضوعی روایات ترتیب دیگری را ایجاب کند.

۶. در آغاز هر روایت تنها نام پیامبر (ص) یا امامی آمده است که حدیث از او نقل شده است، مگر آنکه راوی فعل آنان را نقل کرده باشد یا سؤال و جوابی در میان باشد یا راوی سخنی را در متن حدیث آورده باشد که کلام پیامبر (ص) یا آن امام نیست. ۷. به دلیل تعدد نام‌ها و لقب‌های پیامبر (ص) و امامان (ع) نام واحدی را برای هر یک از آنان برگزیده شده که به صورت ثابت در اول روایت می‌آید و بر شخص مورد نظر دلالت می‌کند.

۸. در پانویس‌ها منابع احادیث به ترتیب معتبرترین آنها تنظیم شده‌اند.

۹. هر گاه دسترس به منابع اولیه ممکن باشد مستقیماً از آنها نقل می‌شود، آن گاه نشانی «بحار الأنوار» (در احادیث شیعه) و «کنز العمال» (در احادیث اهل سنت) به عنوان دو منبع اساسی و جامع حدیث شیعه و اهل سنت افزوده می‌شود.

۱۰. پس از ذکر منابع گاه با نشانه «ر. ک.» به منابع دیگر ارجاع داده می‌شود، چرا که در مواردی متن ارجاعی با متن نقل شده تفاوت بسیار دارد، ولی در عین حال با متن اصلی و موضوع بحث مرتبط است.

۱۱. ارجاع به ابواب دیگر این کتاب به جهت تناسب و اشتراک محتوایی میان احادیث آنهاست.

۱۲. هدف از «درآمد»هایی که برای فصل‌های کتاب نوشته شده یا توضیحات و استنتاج‌هایی که در پی احادیث آمده است، ارائه چشم انداز کلی روایات آن بخش یا آن فصل است، گاه هم به توضیح و تبیین برخی از مفاهیم دشوار و پیچیده احادیث پرداخته شده است.

◊ تربیت جنسی؛ مبانی، اصول و روش‌ها از منظر قرآن و حدیث

علی نقی فقیهی، دارالحدیث، قم، ۹۵۶ ص. کتاب «تربیت جنسی؛ مبانی، اصول و روش‌ها از منظر قرآن و حدیث» با تحقیق در آیات و روایات، اهداف، مبانی، اصول و روش‌های تربیت جنسی مبتنی بر آن مبانی و اصول استخراج و تبیین شده است. در این کتاب معیارهای رفتارهای ناهنجار و نمونه‌های فراوانی از این گونه رفتارها بررسی می‌گردد. این کتاب در سه بخش کلی تدوین شده است که بخش اول «مبانی تربیت جنسی» نام دارد و در این بخش مفاهیم و کلیات، اهداف تربیت جنسی، مبانی و اصول تربیت جنسی را می‌خوانید. بخش دوم با نام «شیوه‌های آموزش و تربیت جنسی» به موضوعات شیوه‌های تربیت جنسی پیش از ازدواج، تربیت جنسی در دوره ازدواج و پس از آن می‌پردازد. بخش سوم «رفتارهای ناهنجار جنسی» نام دارد که در این بخش رفتار ناهنجار، عوامل ناهنجاری‌های جنسی و راه‌های پیشگیری و درمان ناهنجاری‌های جنسی بررسی می‌شود.

◀ تاریخ و شرح حال

◊ السيد هبة الدين الحسيني الشهرستاني حياته و نشاطه العلمي والاجتماعي

سید عبدالستار الحسنی، مؤسسه قزاق الشیعة (مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه)، قم، ۱۴۲۹ ق/۱۳۸۷ ش، ۵۵۲ ص.

روشنای ناب فرهنگ و تمدن اسلامی حق‌شناسی از خردورزی و فرهیختگی است و تاریخ - ماناترین نماد آفرینش - رهنمونی است تا انسان چراغ تجربه را بیفزورد. یکی از این رهاوردهای ارجمند بازآفرینی زندگی نورانی ستارگان دانش است تا پویندگان اندیشمندترین افق را به

روشنی دریابند. در این مرز پرگهر بلندای آسمانی و دور از دسترس دانش زیر پای دانشمندان ایرانی، گفت عزیز پیامبر بزرگ خداست: «اگر دانش در پروین بودی کسانی از ایرانیان بدان دست یافتی».

مصلح بزرگ و دانشمند سترگ سید هبة‌الدین شهرستانی (۱۳۰۱ - ۱۳۸۶ ق) از سادات شهرستانی منطلقه «جی» اصفهان از این تبار نور است. در خاندان نامبردار به علم و فضیلت بالید و در حوزه مقدسه نجف از مجلس درس آخوند خراسانی، سید محمدکاظم یزدی، شریعت اصفهانی بهره برد و در اندک زمانی به مرتبه اجتهاد رسید. افزون بر آن به آموخته‌های دانش‌هایی مانند ریاضیات، نجوم، تاریخ... دست یازید. همگام با تحصیل به نگارش و پژوهش روی آورد و مقالاتی برای نشریات عراق، مصر و لبنان قلم زد. مجله العلم را بنیان نهاد و حتی در پایان عمر نیز با چشمان بی‌فروغ روزانه به رسم معهود چهل صفحه نوشت. حدود ۳۶۰ کتاب و مقاله ارزشمند یادگار گرامی اوست.

در عرصه سیاست همگام با مراجع و بزرگان حوزه نجف با استعمارگران به ستیز پرداخت و انقلاب عراق را سامان داد. «مرگ» حکم بیدادگاه او بود، ولی با پایداری و پُر دلی از زندان‌رهایی یافت و بار دیگر به مبارزه برخاست.

در نخستین سال پیروزی عراق در ۱۳۴۰ ق به وزارت فرهنگ عراق برگزیده شد و به روشنگری و اصلاحات در گستره کشورهای اسلامی روی آورد. پس از آن در مقام ریاست مجلس دیوان عالی عراق رسالت خود را تداوم بخشید تا اینکه با توطئه استعمار روشنی چشمانش را از دست داد و در عرصه‌ای دیگر جوانمردانه به دفاع از حریم پر حرمت تشیع ایستاد. در پرتو گسترده این دانش که یوسف الیان سرکیس مسیحی در معجم المطبوعات

لقب «حجة الاسلام» را شایسته دو نفر دانسته است: غزالی و هبة‌الدین شهرستانی.

کتاب السيد هبة‌الدین الحسينی الشهرستانی روایتی دیگر از زبان شاگرد و همراه سید هبة‌الدین است و زندگی این اسطوره پایداری را به پاری اسناد و خاطرات عرضه می‌کند. این کتاب تراوش قلم استاد سید عبدالستار حسنی و سرشار از نکته‌های ناب و روشن از زندگی علمی، اجتماعی، سیاسی هبة‌الدین است که برای نخستین بار پس از چهل سال از وفات او گفته می‌شود. این کتاب در سه پژوهش زندگی‌نامه، دانشوری و روشنگری سامان یافته است. پژوهش نخست به فصل‌هایی چون ولادت، خانواده، تحصیلات و... تا وفات صاحب ترجمه اختصاص دارد. پژوهش دیگر به حیات علمی، اساتید، شاگردان، اجازه حدیث، کتاب‌شناسی و ادبیات (شعر، نشر، خطابه) می‌پردازد. مبارزات، آزادی خواهی، پیروزی، جایگاه وزارت معارف و ریاست مجلس فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی فصل‌های پژوهش واپسین را تشکیل می‌دهد.

نویسنده با خاتمه‌ای درباره شخصیت علامه هبة‌الدین به روایت دانشمندان و صاحب‌نظران و چهار پیوست (مآخذشناسی زندگی‌نامه، متن اجازه حدیث به علامه اردوبادی، اسناد و تصاویر، روزشمار زندگی سید هبة‌الدین) به کتاب پایان می‌دهد.

صفحات انجام این اثر فهرست ارزنده‌ای از نام‌های اشخاص و کتاب‌ها، پژوهش‌های ادبی-تاریخی است. تبسارشناسی، کتاب‌شناخت سید هبة‌الدین (شامل مقالات، رساله‌ها، کتاب‌ها گزیده‌ای سخنان نغز و پرمایه)، نمونه‌ای از اشعار ماندگار، برگ‌هایی از تاریخ عراق معاصر، مطالبی درباره کتابخانه الجوادین (ع)، فهرست نسخه‌های کمیاب و پژوهش‌های ادبی-تاریخی، از دیگر بخش‌های

ارزشمند و خواندنی این کتاب است. استاد سید عبدالستار حسنی شاعر و ادیب بنام عراقی، هنری از طبع روان و نثر فاخر سنجیده و دلنشین همراه با خاطراتی دلنشین و فراموش‌نشدنی را از استاد خود سید هبة‌الدین در این کتاب به نمایش گذاشته است.

این کتاب یکی از آثار طرح عظیم «بزرگان شیعه» (أعلام الشيعة) است که مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه در پی سامان دادن آن است. مؤلف محترم به سفارش این مؤسسه آن را تألیف کرده است.

◀ کلیات

◊ بنیادهای نظریه تجدّد اول و تجدّد ثانی در انقلاب اسلامی (سپهری در آرا و اندیشه‌های امام خمینی ره)

مجتبی زارعی، با مقدمه دکتر غلامرضا اعوانی، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۶

کتاب بنیادهای نظریه تجدّد اول و تجدّد ثانی در انقلاب اسلامی تألیفی بین‌رشته‌ای در حوزه‌های سیاست، فلسفه و عرفان می‌باشد. این کتاب از آرا و اندیشه‌های امام خمینی (ره) که مرجعی معتبر در تحلیل، بررسی و تبیین اندیشه انقلاب اسلامی است، استفاده کرده است. مؤلف این اثر جناب آقای مجتبی زارعی (عضو پژوهشی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) است که در حوزه سنت و تجدّد صاحب مقالات و پژوهش‌های متعددی می‌باشد. در قسمتی از پیشگفتار مؤلف کتاب آمده است:

«برای تبیین نسبت ما و غرب در قرون اخیر اندیشه‌های متعدد و متنوعی در ساحت نظر و عمل طرح و به کار گرفته شده است. با وجود این تقریباً همه آنها فاقد قدرت تبیین صریح نسبت یاد شده بوده‌اند. اما به نظر می‌رسد براساس

نظریه «فطرت اول» و «فطرت ثانی» و نیز «تجدّد اول» و «تجدّد ثانی» در سپهر انقلاب اسلامی و متجلی در اندیشه امام خمینی (ره) می‌توان بر ابهامات موجود در نسبت ما و غرب فائق آمد. چه براساس این طرح، «تجدّد» امری جدید و متعلق به ساحت مدرنیته به شمار نمی‌آید و به «فلسفه استکمالی» در اسلام و تشیع که متضمن نواخواهی‌ها و نواگرایی‌ها بر مبنای «فطرت اول» و روح کمال‌خواه انسان است، برمی‌گردد. از این رو تجدّد در مقام اصطلاحی دینی اساساً گزارشگر حدوث بعد از حدوث است، چنان‌که مقطع زمانی «بعثت» و ساحت نظری آن مؤید چنین کمال‌خواهی تجدید شونده‌ای در مبانی معرفتی امام خمینی (ره) است.

با فطرت اول موردنظر در انقلاب اسلامی می‌توان تمامی ابعاد انسان را به رسمیت شناخت و متعاقب آن با «تجدّد اول»، «صیرورت دائمی» انسان و جهاد را در صورت و معنا دهد. فلسفه ارسال رسل و انزال کتب در نظام هستی و آفرینش متضمن رشد چنین انسانی است، انسانی که موضوع علم و دولت در دهرت انبیا است. براین اساس امام خمینی (ره) مدرنیته و مظاهر آن را در فرهنگ، هنر، سیاست و فناوری از آنجا که صرفاً به ابعادی خاص از انسان معطوف شده‌اند، ذیل «فطرت ثانی» و «تجدّد ثانویه» تبیین می‌کند. از این رو تبیین‌های مطرح در نسبت سنت و تجدّد در غرب جدید به دلیل تعلق به گفتمان و ایدئولوژی مدرن قابل تعمیم به سنت‌ها و موارث اسلامی و شیعی نیست. گو اینکه اساساً در عالم اسلامی و تفکر شیعی سنت خود ملاک و مناط تجدّد است و طرح آن در مقابل تجدّد امری نادرست و تبیینی شرف‌شناختی به شمار می‌آید، چه جهل و جمود که به تقلید و تحجر باز می‌گردد،

اموری برون‌متنی است و در مقابل سنت متجدد اسلامی قرار دارد. جوهره نظریه فطرت اول که تجدد اول را نیز شامل می‌شود، در سنت‌های فکری انبیا، اولیا و مصلحان الهی است، ذاتی متجدد و شدنی مستمر و جوهری از ضرورت‌ها و ملازمه‌های منطقی این ضرورت در نظام هستی خواهد بود. از این منظر طرح متجددانه انقلاب اسلامی بالفعل شدن هویت ذاتیه و استعلایی عالم و آدم در سنت اسلامی و شیعی است. با وجود این، این حرکت متجددانه از حیث مبانی نظری و تبارشناسی و امدار «واژگان نهایی» حوزه مدرن برای هویت‌سازی نیست. فطرت اول در صورت عدم احتجاج و تلازم با اسمای الهیه و چند ساحتی بودن انسان سکولاریسم را بر نمی‌تابد، لکن فقدان افتتاح و گشودگی به ندای وجود مطلقه و ظهور فطرت ثانی و تدین ثانویه به تجدیدی رهنمون خواهد شد که ارکان آن بر عقل خودبنیاد و ابزاری و علوم رسمی سکولار و نیز دنیایی هستی‌زدا مبتنی است. از این رو باید اذعان کرد، طرح انقلاب اسلامی امام خمینی (ره) و تبیین حرکت جوهری عالم و آدم با عناصر فطرت و تجدد اول در این منظومه فکری پاسخی جدید و درون‌متنی به نیازهای زمانی و مکانی آدمیان و پرسش‌های بی‌پاسخ انسان مدرن در دنیای بحران‌زاده و آشفته کنونی است. «مقدمه این کتاب به قلم استاد غلامرضا اعوانی رئیس انجمن حکمت و فلسفه ایران به رشته تحریر درآمده است. استاد اعوانی در بخشی از مقدمه این اثر چنین مرقوم کرده‌اند:

«اکنون باید دید که وضعیت کنونی انسان عصر معاصر در قبال مسئله تجدد ثانی (تولد روحانی) و به تعبیر کتاب «فطرت» و «تجدد» غیر محتجب چیست؟ اگر

بخواهیم مسئله را از دیدگاه انسانی سنتی و انسان مدرن (متأثر از دیدگاه دوره رنسانس و عصر روشنگری غرب) بیان کنیم، شاید بتوانیم از یک دیدگاه الهی بگوییم که دیدگاه سنتی مبتنی بر جمع میان تولد اول و تولد ثانی و دیدگاه مدرن مبتنی بر تولد اول است و این خود نتایج و پیامدهایی را دربردارد که مؤلف محقق و مدقق این کتاب با استناد به آثار مرحوم امام راحل -رحمة الله علیه- به اکثر آنها اشاره کرده است. گویا اینکه فطرت اول مأخوذ از امام در اثر پیش روی فطرتی غیر محتجب و فطرت ثانی در آرای ایشان فطرتی همراه با حجاب و غلاف طبیعت است که در سیر استعلایی و استکمالی سنت به مدد امکان‌ها و استعدادها و فلسفه ارسال رسل و انزال کتب از سوی ذات حق جلّت عظمت از پوشیدگی‌ها خارج شده و به گشودگی‌ها رهنمون می‌گردد. اما در باب نتایج غفلت انسان جدید از طینت قدسی که به اذن خدا بر آن مفعول گردیده بود باید گفت:

نخست آنکه نفی تولد ثانی [حیات روحانی و معقول] و غفلت از آن منشأ سکولاریزم و دنیامداری دوران جدید است که همان توقف بشر در مقام «رعاة الابلی» ماقبل بعثت و رسالت و عدم تحصیل مرتبه «رعاة الشمسی» و شمس‌بینی در اثر حاضر است.

دیگر آنکه علت، پیدایش بشرمداری و اومانیزم در دوران مدرنیته است، چه انسان سنتی همیشه خدامدار و خدامحور است و به گفته مولانا جلال‌الدین بلخی:

زندگی بی دوست جان فرسودن است
مرگ حاضر غایب از حق بودن است

زندگی و مرگ با حق خوش بود
بی خدا آب حیات آتش بود

غفلت از حق غفلت از حقیقت وجودی خویش است: ولا تکونوا کالذین نسوا الله

فانساهم انفسهم اولئک هم الفاسقون. مؤلف محترم به این نکته مهم توجه داشته است که در دوران جدید علم مطلق به علم جزئی (science) و عقل کلی که اصل و اساس در تجدد ثانی مورد نظر این جانب و در بیان مؤلف به تجدد اول معطوف به فطرت اول (فطرت غیر محتجب) تعبیر شده، به عقل جزئی (ratio, reason) فرد تنزل یافته است.

در نتیجه به نظر مؤلف تجدد اول و تجدد ثانی دو سنخ از تجدد و تصرف در عالم می‌باشد که نوع نخست آن مأخوذ از فطرت و طیف دوم آن تجدیدی احتجاج یافته و مدرن است. نگارنده بر آن است که بر اساس حرکت جوهری و ضرورت در دستگاه هستی و همچنین استعدادهای امکان‌های فطرت تجدد از ضرورت‌های فلسفه ارسال رسل و فلسفه بعثت می‌باشد. از این رو صاحب اثر کوشیده است تا پس از بررسی تبار و شجره تجدد فطرت محور، این امکان فلسفی و عینی را از چهار طریق نسبت اصول فطرت و تجدد، چگونگی ظهور تفکر متجدد و منقضی در حکمت متعالیه، تلازم مساوقت وجود و علم در ظهور تجدد متعالیه، ربط عرفان و تجدد و همچنین ملازمه دین و دنیا در تجلی تجدد فطرت‌گرا به اثبات جوهره مستقل و خودکفای تجدد متبلور در طرح انقلاب اسلامی بپردازد. این تجدد که خود از منبعی مستقل از حیث نظری نشأت می‌گیرد، در این کتاب با عنوان تجدد اول و از نوع مقابل آن با عنوان تجدد ثانی نام برده شده است.

این کتاب در قطع وزیری و در ۲۸۷ صفحه در زمستان سال گذشته از سوی مرکز نشر دانشگاهی به زیور طبع آراسته گردید و در بیست و یکمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب عرضه شد.

